

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2



ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Романовський Денис Сергійович

НАДАННЯ ДОГЛЯДУ НА НЕПРОФЕСІЙНІЙ ОСНОВІ ЗА ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В
УМОВАХ ВІЙНИ 115

Саїд Карім Бассемович

ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСИФАЙД-АГРЕГАТОРІВ ТА ЇХ СТРУКТУРА: ПРАВОВІ РАМКИ ТА
ВИКЛИКИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ 119

Стрілець Михайло Ігорович

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДОГОВОРІВ НА НАДАННЯ ФРІЛАНС-ПОСЛУГ 122

Сухий Євген Олегович

ПРАВОВІ ЗМІНИ У СФЕРАХ ЖИТЛОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 125

Халдай Ілля Віталійович

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ 127

Шайхет Олена Петрівна

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ
ВІЙНИ 131

Шитков Єгор Олексійович

ОБ'ЄКТИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ 134

Якушев Станіслав Ігорович

ФІЛОСОФСЬКО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ІНСТИТУТУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ 137

СЕКЦІЯ 13. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Голубєва Неллі Юрївна

ВІДПОВІДАЧІ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ 140

Андронов Ігор Володимирович

ПРО КОНКУРЕНЦІЮ ПРАВИЛ ПІДСУДНОСТІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ 142

Волкова Наталія Василівна

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ «БАЛАНС ЙМОВІРНОСТЕЙ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ:
ОКРЕМІ АСПЕКТИ 145

Бут Ілля Олександрович

ТЛУМАЧЕННЯ СУДОМ ЗАКОНУ ЗА ПРИНЦИПОМ CONTRA LEGEM: ДОСЯГНЕННЯ
СПРАВЕДЛИВОСТІ НА ПРОТИВАГУ ЗАКОННОСТІ 148

Дрогозюк Крістіна Борисівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ В РЕЖИМІ
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 152

Павлова Юлія Сергіївна

ВПЛИВ СУДОВОЇ РЕФОРМИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ:
НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. 155

Полуніна Ольга Олександрівна

РОЛЬ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЗАХИСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ. 157

Полюк Юлія Іванівна

ІГНОРУВАННЯ ІМУНІТЕТУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: СУДОВА ПРАКТИКА ТА
ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ. 159

Пристуляк Валерій Миколайович

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: УРОКИ ДЛЯ
УКРАЇНИ 162

Стоянова Тетяна Анатоліївна

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО ВИДАЧУ
ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 165

Цал-Цалко Юлія Юліївна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО СКРІНШОТУ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ. 168

5. Постанова Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року у справі № 917/1307/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85211537>

6. Постанова Верховного Суду від 18 листопада 2019 року у справі № 902/761/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85710940>

7. Постанова Верховного Суду від 04 грудня 2019 року у справі № 917/2101/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86141033>

8. Постанова Великої Палати Верховного суду від 31 січня 2018 року у справі № 910/6167/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82829470>

9. Луспенник Д. Д. Доказування у цивільному процесі: що нового у ЦПК та чому суд наділений правом витребування доказів. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/132351-dokazuvannya-u-tsilnomu-protsesi-schonovogo-u-tspk-ta-chomu-sud-nadileniy-pravom-vitrebuvannya-dokaziv>

Ключові слова: судові докази, докази, оцінка доказів, стандарт доказів «баланс ймовірностей», цивільний процес, цивільне судочинство.

Keywords: judicial evidence, evidence, evaluation of evidence, standard of evidence «balance of probabilities», civil process, civil proceedings.

Бут Ілля Олександрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
кандидат юридичних наук*

ТЛУМАЧЕННЯ СУДОМ ЗАКОНУ ЗА ПРИНЦИПОМ CONTRA LEGEM: ДОСЯГНЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ НА ПРОТИВАГУ ЗАКОННОСТІ

Яскраво проблематика тлумачення закону *contra legem* проявляється у правозастосовчій практиці судів країн Європейського Союзу (далі – ЄС), для яких необхідним є врахування не тільки власної попередньої правозастосовчої практики, а й таке тлумачення національних законів, яке б узгоджувалось із законодавством та загальними засадами функціонування ЄС з одного боку, Суд СЄ доручає національним судам тлумачити національне законодавство відповідно до правового інструментарію Союзу, а з іншого боку, він заявляє, що це не повинно призводити до тлумачення *contra legem*. Це призводить до плутанини серед національних судів, які можуть сприйняти заборону тлумачення *contra legem* як імперативне правило, яке замінює правило про те, що право Союзу має перевагу над національним правом [1]. Суд ЄС неодноразово зазначав, що, застосовуючи національне законодавство, національні суди покликані тлумачити закон та повинні розглядати весь звід норм права та застосовувати методи тлумачення, які визнаються цими правилами, щоб інтерпретувати, наскільки це можливо, у світлі формулювання та мети відповідної директиви задля досягнення результату, визначеного директивою. Однак цей принцип тлумачення національного зако-

нодавства відповідно до права ЄС має певні рамки: зобов'язання національного суду посилатися на право ЄС під час тлумачення та застосування відповідних норм національного права обмежене загальними принципами права та не може служити основою для тлумачення національного права *contra legem*.

Вимога тлумачити національне законодавство відповідно до законодавства ЄС тягне за собою обов'язок національних судів за необхідності змінювати свою встановлену прецедентну практику, якщо вона ґрунтується на тлумаченні національного права, яке є несумісним з цілями директив. Відповідно, національний суд не може правомірно стверджувати, що неможливо витлумачити національне положення у спосіб, який узгоджується з правом ЄС, просто через той факт, що національний суд раніше послідовно тлумачив це положення таким чином, що несумісне з правом ЄС.

Принцип, згідно з яким національне законодавство має тлумачитися відповідно до законодавства Співтовариства вимагає від національних судів робити все, що входить до їх юрисдикції, беручи до уваги всю сукупність національного законодавства та застосовуючи методи тлумачення, визнані національним правом, з метою забезпечення повної ефективності відповідної директиви та досягнення результату, який відповідає меті, яку вона переслідує [2].

Генеральний адвокат у справі C-441/14 «Dansk Industri (DI), acting on behalf of Ajos A/S v Estate of Karsten Eigil Rasmussen» зазначив, що тлумачення *contra legem* слід розуміти як тлумачення, яке суперечить самому формулюванню національного положення, яке розглядається. Іншими словами, національний суд стикається з перешкодою тлумачення *contra legem*, коли чітке, недвозначне формулювання положення національного законодавства видається несумісним з формулюванням директиви. Суд ЄС при цьому вирішив, що тлумачення *contra legem* є обмеженням зобов'язання узгодженого тлумачення, оскільки воно не може вимагати від національних судів здійснювати свою компетенцію з тлумачення такою мірою, щоб замінити собою законодавчу владу [3; 4].

Суд ЄС, закликаючи національні суди внести зміни у свою прецедентну практику, не зобов'язує останні виходити за межі своєї юрисдикції. Натомість зобов'язання держав-членів, що випливає з директиви, досягти результату, передбаченого цією директивою, і їхній обов'язок вживати всіх відповідних заходів, загальних чи окремих, для забезпечення виконання цього зобов'язання, є обов'язковими для всіх органів влади держав-членів, включаючи суди у справах, що входять до їх юрисдикції. Таким чином, перешкода, яку створює прецедентне право, не можна порівняти з перешкодою, яка полягає в існуванні положення національного законодавства, саме формулювання якого є несумісним з нормою права ЄС. В останньому випадку національні суди не можуть подолати перешкоду, не замінивши собою законодавчу владу та не переписавши відповідне законодавче положення [5].

Тлумачення правової норми способом *contra legem* є досить поширеним інститутом в європейському праві і неодноразово обговорювалося Європейським

судом з прав людини поруч із такими підходами як принцип еволютивного тлумачення та так званого «судового активізму».

Загальноновизнаний у практиці ЄСПЛ принцип еволютивного тлумачення не повинен призводити до тлумачення *contra legem*; запропоноване тлумачення має бути сумісним з об'єктом і метою Конвенції загалом і з положенням, що підлягає тлумаченню, зокрема; тлумачення має відображати «сучасні» умови, а не ті, які можуть переважати в майбутньому. Для еволютивного тлумачення важливо, щоб запропоноване тлумачення залишалося в межах термінів, що використовуються Конвенцією, і прямо їм не суперечило: еволютивне тлумачення може, якщо це абсолютно необхідно, бути *praeter legem*, але не *contra legem* [6].

У справі «UKRKAVA, TOV v. UKRAINE» (заява № 10233/20) предметом розгляду були обставини, за яких Велика Палата Верховного Суду постановою від 02 липня 2019 р. (справа № 916/3006/17) здійснила тлумачення абзацу 1 частини 1 статті 88 Закону «Про нотаріат», який встановлював різні строки подання заяви про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню для юридичних осіб (один рік) та у всіх інших випадках (три роки), що допустило збільшення чітко і недвозначно встановленого строку для юридичних осіб. ЄСПЛ зазначив, що розвиток прецедентного права сам по собі не суперечить належному відправленню правосуддя, оскільки неспроможність підтримувати динамічний і еволюційний підхід може завадити реформам або покращенням, однак вказав на певні обмеження для національного суду у правозастосуванні:

а) кардинальна зміна тлумачення норми має бути наслідком неоднозначної судової практики;

б) навіть у ситуації усталеної прецедентної практики з відповідного питання вищий національний суд може законно змінити тлумачення, якщо це виправдано важливими міркуваннями та якщо воно застосовано з належним урахуванням його впливу на ситуації, що вже існували;

в) врегулювання розбіжностей у судовій практиці шляхом зміни тлумачення норми не має нагадувати поправку до закону;

г) Верховний Суд повинен розглянути наслідки свого нового тлумачення для існуючих ситуацій і, отже, для правової визначеності.

ЄСПЛ зазначив, що в даному випадку, з огляду на чіткий текст закону, оскаржувана зміна тлумачення більше нагадувала внесення змін до закону, ніж акт врегулювання розбіжностей у судовій практиці [7].

Застосовуючи метод аргументації, який використовує ЄСПЛ, а саме пошук балансу інтересів, національні суди здійснюють контроль пропорційності в конкретних справах, під час яких правові принципи стають обмежуючим фактором у застосуванні правових норм. Але якщо законодавець конкретно врегулював конкретні суспільні відносини (наприклад, можливість витребування нерухомого майна від добросовісного набувача, якщо власник втратив майно внаслідок злочину) і підтвердив конституційність такої норми в порядку конституційного судочинства, то в державі з традицією континентального права таке правове

регулювання не повинно змінюватися на підставі судової практики без застосування чіткої правової норми, застосовної до вирішення спору, коли всі фактичні та правові передумови для його застосування існують [8].

Таким чином, тлумачення *contra legem* – це юридичний підхід, за якого правовій нормі компетентним суб'єктом надається зміст, що явно суперечить її буквальному формулюванню. До такого способу тлумачення зазвичай вдається суд у випадках, коли, на його думку, застосування норми у її очевидному значенні до конкретної ситуації може призвести до явно несправедливого, абсурдного або непропорційного результату. Інакше кажучи, якщо суворе дотримання формулювань закону порушує принципи справедливості, розумності або суперечить духу закону і його меті, суд може відійти від буквального змісту норми на користь більш обґрунтованого та справедливого рішення. Таке тлумачення є винятком і має застосовуватися з особливою обережністю, оскільки пов'язане з виходом за межі буквального тексту закону.

Список використаних джерел:

1. Klip A. *Contra Legem*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. 2014. Vol. 22 (2). P. 105-113. URL: <https://doi.org/10.1163/15718174-22022042>.
2. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 15 April 2008 in Case C-268/06 «Impact v Minister for Agriculture and Food and Others». ECLI:EU:C:2008:223. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=ecli%3AECLI%3AEU%3AC%3A2008%3A223>.
3. Opinion Of Advocate General Bot delivered on 25 November 2015 in Case C-441/14 «Dansk Industri (DI), acting on behalf of Ajos A/S v Estate of Karsten Eigil Rasmussen». URL: https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=6FFE922A24513E6202305D56DE5E0CA6?docid=172002&text=&dir=&doclang=EN&part=1&occ=first&mode=DOC&pageIndex=1&cid=5913923#Footnote1.
4. Judgment of the Court (Grand Chamber) in case ECLI:EU:C:2016:278 of 19 April 2016 «Dansk Industri (DI), acting on behalf of Ajos A/S v Estate of Karsten Eigil Rasmussen», request for a preliminary ruling from the Højesteret. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-441/14>.
5. Šadl U., Mair S. Mutual Disempowerment: Case C-441/14 Dansk Industri, acting on behalf of Ajos A/S v Estate of Karsten Eigil Rasmussen and Case no. 15/2014 Dansk Industri (DI) acting for Ajos A/S v The estate left by A. *European Constitutional Law Review*. 2017. 13 (2). P. 347-368. DOI:10.1017/S1574019617000116.
6. Sicilianos Linos-Alexander. Interpretation of the European Convention on Human Rights: Remarks on the Court's. *Seminar on: "The Contribution of the European Court of Human Rights to the Development of Public International Law" on the margins of the 59th CAHDI meeting in Prague*. URL: <https://rm.coe.int/interpretation-of-the-european-convention-on-human-rights-remarks-on-t/1680a05732>.
7. Judgment in case of UKRKAVA, TOV v. UKRAINE (Application no. 10233/20). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-241576>.

8. Dambrauskaitė Asta. Teismo sprendimas contra legem ar proporcingumo kontrolė in concreto? *Teisė*. 2021. Vol. 121. P. 27–44. URL: <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.121.2>.

Ключові слова: contra legem, тлумачення, судовий активізм, практика ЄСПЛ, практика Суду ЄС, цивільний процес, обґрунтування рішення

Keywords: contra legem, interpretation, judicial activism, ECHR practice, EU Court practice, civil procedure, reasoning of the decision

Дрогозюк Крістіна Борисівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення зумовило багато викликів для судової системи в Україні. Велика кількість громадян була вимушена виїхати закордон або змінити місце проживання на більш безпечних територіях в Україні. Втім, відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України право людини на судовий захист не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Ввиду цього, не зважаючи на неможливість особистої участі громадян в судових засіданнях в приміщенні суду (через знаходження закордоном, на тимчасово окупованих територіях, під час ракетних обстрілів та повітряних тривог), правосуддя в Україні не було призупинено через можливість дистанційної участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції, зокрема, і в цивільному процесі.

Нормативно-правове регулювання цього процесу формується на перетині процесуального законодавства, спеціальних законів та підзаконних нормативних актів, які створюють юридичні підстави для дистанційної участі в судовому засіданні для учасників справи.

Зокрема, ст. 212 ЦПК України передбачає, що учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду. Відповідна норма є ключовою у врегулюванні участі в судовому засіданні поза межами суду, яка забезпечує реалізацію процесуальних прав сторін у дистанційному форматі. Вказана стаття передбачає, що особа, яка хоче скористатися цим правом, зобов'язана подати відповідну заяву не пізніше ніж за п'ять днів до дати розгляду справи. Копія заяви надсилається іншим учасникам справи в той самий строк [1].

Статтею 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачено, що учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується